

Penélopé

(1821-1835)

Penélopé, of maandwerk aan het vrouwelijk geslacht toegewijd neemt een unieke plaats in de Nederlandse persgeschiedenis in. Dit tijdschrift, dat tussen 1821 en 1835 verscheen, was met een oplage van minimaal 600 exemplaren het eerste echt succesvolle Nederlandse vrouwen tijdschrift. Er waren weliswaar enkele voorlopers geweest, zoals de *Algemeene oeffenschool der vrouwen* (1784-1785), *De dames-post* (1785) en *Elegantia* (1807-1814), maar die konden niet tippen aan het succes van Penélopé. Dit succes was deels te danken aan het nationale karakter van het blad. Buitenlandse invloeden werden geweerd en

de inhoud was zorgvuldig afgestemd op de leefwereld van Nederlandse lezeressen. Ook de goede reputatie van de hoofdredactrice zal meegespeeld hebben. Anna Barbara van Meerten-Schilperoort was een gevierd en zeer productief schrijfster. Ze had tal van romans, kinderboeken, ethische en godsdienstige werken op haar naam staan. Van Meerten-Schilperoort vulde het blad voornamelijk zelf, incidenteel verleenden medewerkers een bijdrage.

Penélopé mikte op een publiek van 'beschaafde' meisjes, jonge vrouwen en jeugdige moeders.

Met een relatief hoge prijs van f15,00 per jaargang was Penélopé ook alleen toegankelijk voor zeer welgestelde lezeressen, al waren er mogelijkheden om het blad via leenbibliotheken en leesgezelschappen te verkrijgen. De meest vooraanstaande lezeres was zonder twijfel de 'Koningin der Nederlanden', die intekende voor maar liefst zes exemplaren.

Elke aflevering kent een vaste opbouw. Eerst is er een rubriek 'Handwerken' met fraaie kleur- en uitklappatronen voor allerlei zaken, zoals kussens, brievenstasjes, pantoffels, tapijtjes en haardkleedjes. Daarna volgt een rubriek 'Lektuur' met leerzame verhalen, briefwisselingen en dialogen. Als de redactrice één boodschap wilde overbrengen, dan was het wel dat de taak van de vrouw binnen de huiselijke kring opvoedster van de kinderen en dienende echtgenote was. Het welzijn van de natie was volgens haar gebaat bij een duidelijke rolverdeling tussen de seksen: niets was 'ongevallijger' dan een vrouw die onkundig was in de 'vrouwelijke bedrijven'. Ze mocht wel algemene kennis vergaren, maar haar geestelijke ontplooiing mocht nooit de eigenlijke taken in het gezin in de weg staan.

LOOPTIJD

1821-1835.

UITGEVER(S) EN REDACTIE

uitgever

G.J.A. Beijerinck (Amsterdam).

(hoofd)redactie

Anna Barbara van Meerten-Schilperoort.

MEDEWERKERS

Incidenteel andere medewerkers, naast de hoofdredactrice.

RUBRIEKEN

Handwerken

Lektuur

Ein. An gl. Kasten getrieben in mit ein glas ei vor

Penélopé (1835) nr. 10.

Ein. Blumenmand um in Korb zu setzen

Penélopé (1829) nr. 8.

Ongepast was het ook om tijd te 'verbeuzelen'. De lezeressen dienden ieder uur van de dag nuttig te besteden. Van de vroege ochtend tot de late avond moesten ze 'met lust' bezig zijn, hetzij door te lezen, hetzij door te werken aan een smaakvolle inrichting van het huis. De naam van het tijdschrift weerspiegelt die bezigheidsmoraal. De Griekse Pené-

Penélope (1829).

Penélope (1835).

lopé vervaardigde immers in afwachting van de terugkeer van haar echtgenoot Odysseus een kleed dat nooit afkwam, omdat zij 's nachts alles uithaalde wat zij overdag had gewezen. Maar bovenal was zij een toonbeeld van deugdzaamheid, aan wie de lezeressen zich konden spiegelen. Ze muntte niet alleen uit in 'hare bekwaamheid in vrouwelijken arbeid', maar vooral 'in vrouwelijke deugden als Huisvrouw, Echtgenote en Moeder', aldus de redactrice.

Tot het ideaalbeeld van de vrouw behoorde verder nog haar inzet voor de armen in de samenleving. Van Meerten-Schilperoort spoorde haar lezeressen herhaaldelijk aan om in ver-

enigingsverband liefdadigheidsactiviteiten te ondernemen. Dat de redactrice werkelijk tot actie kon aanzetten, blijkt uit de bijdrage van haar tijdschrift aan een handwerkloterij te Middelharnis in Zeeland. In 1831 koerste Nederland door de Belgische afscheiding op een staatsbankroet af en daarom riep Van Meerten-Schilperoort haar lezeressen op om op een creatieve wijze geld in te zamelen voor

het vaderland. De oproepen in *Penélope* en de landelijke pers kregen bijval: er werden meer dan 3.000 artikelen ingezonden en de loterij leverde een nettowinst van f9841,37 op.

CITAAT

'Zie daar een voorregt uwer kunne; afwisseling in bezigheden, beurtelings de spinrok en het weefgetouw, de breipen en de borduurnaald. Nu eens gezorgd voor het onderhoud van het huisgezin, dan gewerkt aan een stuk vol smaak en sieraad.'¹⁶

Trots meldde de redactrice: 'Nooit is mijn Penélope zulk eene eer wedervaren. Nooit vond ik zoo veel reden om trotsch op haar te zijn!'

Het is niet helemaal duidelijk waarom *Penélope* in 1835 ophield te bestaan. De redactrice weet het aan omstandigheden die buiten haar zelf lagen, maar had er niettemin vrede mee. De handwerkrubriek was namelijk zo succesvol, dat sommige lezeressen er volgens haar te obsessief mee omgingen: 'Ja, de lust tot handwerken werd bijna eene manie, zoo dat ik in de laatste jaren mij zelve wel eens vroeg, of ik mij ook te beschuldigen had, aanleiding gegeven te hebben, dat men hierin te ver ging.'¹⁵ Andere uitgevers roken hun kans en vulden al snel het gat in de markt met nieuwe handwerkuitgaven. De 'manie' waar Van Meerten-Schilperoort zo voor vreesde, beleefde haar hoogtepunt in de jaren

OORDEEL

Het eerste succesvolle Nederlandse vrouwentijdschrift.

1840-1865. Tijdschriften als *Mode-journaal der nieuwste borduur-, tapisserie-, en breipatronen* (1843-1852), *Toilet. Tijdschrift voor vrouwelijke handwerken* (1848-1854) en *Aglaja. Maandboekje voor dameshandwerken* (1848-1864) voorzagen toen in 'de algemeene behoefte, welke de Dames steeds gevoelen, om de smaakvolle en keurig bewerkte Borduur- en Tapisseriepatronen te bezitten'.

Terwijl in *Penélope* vooral het deugdzame karakter van het handwerken werd benadrukt, hadden de nieuwe handwerkbladen een uitgesproken commercieel karakter. Dat blijkt uit het groeiende aantal advertenties, de stijgende oplagecijfers en allerlei lucratieve nevenproducten die de abonnees konden aanschaffen. Tegen die achtergrond is dat ene glorieuze moment in het bestaan van *Penélope* – toen de redactrice een oproep deed het vaderland te redden – des te unieker. Vandaag de dag is het ondenkbaar dat lezeressen massaal en eendrachtig de borduurnaald zouden grijpen om de staatskas te spekken. ■ Lotte Jensen

VERDERE INFORMATIE

LITERATUUR

- Lotte Jensen, 'Bij uitsluiting voor de vrouwelijke sekse geschikt'. *Vrouwentijdschriften en journalistes in Nederland in de achttiende en negentiende eeuw*. Hilversum 2001.
- Lotte Jensen, 'Mijn jonge vriendinnen! Vrouwentijdschriften in de negentiende eeuw', in: *Spiegel historicael* 39 (2004) 9, p. 385-389, 408.